

Követelmények és útmutató a tanári portfólió készítéséhez Osztatlan és rövidciklusú tanárképzésben részt vevő hallgatók részére

Veszprémi Érseki Főiskola

A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet 1. sz. melléklete alapján „*tanárképzésben a záróvizsga része a képzés során készült, a szakmai gyakorlatokat is bemutató és feldolgozó, a tanárjelölt felkészülését, saját fejlődését értékelő dokumentumgyűjtemény, portfólió, amely a tapasztalatok neveléstudományi szempontú, tudományos alaposágú bemutatása, elemzése és értékelése. Bizonyítja, hogy a hallgató képes önreflexióra, a képzés különböző területein elsajátított tudását integrálni és alkalmazni, a munkája szempontjából meghatározó tudományos, szakirodalmi eredményeket, továbbá a tanítás vagy a pedagógiai feladat eredményességét értékelni.*”

Néhány kiindulópont

A tanári portfólió típusát tekintve értékelési portfólió, mindazon válogatott dokumentumok egységes rendszerbe szerkesztett, és a szerző saját elemzéseivel ellátott gyűjteménye, amely hiteles képet ad a tanárjelölt tanári felkészültségéről.

A portfólió bemutatja a tanárjelöltek tanári pályára való felkészültségét.

A felkészülés és a fejlődés útja a tanárképzésben az alábbi **képzési területekhez** kapcsolódik: szaktárgyi képzések, pedagógia/pszichológia tanulmányok, módszertani képzés és gyakorlati képzés. Így a portfólióba a képzés teljes egészéből válogatandók a dokumentumok. Külön figyelmet kell fordítani arra, hogy a szakmai gyakorlatokat reprezentáló munkák is kerüljenek be a gyűjteménybe, hogy ezáltal is kifejeződjön a tanár tevékenységét jellemző **elméleti és gyakorlati tudás egymást feltételező** lényege.

Továbbá azokat a dokumentumokat érdemes kiválasztani a lehetőségek széles tárházából, amelyek a legmarkánsabban fejezik ki a szerző **tanári tudását, annak fejlődési útját**. Mivel a fejlődési út egyéni, az ezt bemutató portfólió is nagyon **egyedi műfajnak** számít.

A felkészültség bemutatásának útjelzői a kompetenciák.

A tanár tudásának egységes definiálására a **tanári kompetenciákat** fogalmazta meg a szakma és a jogszabály is (ld. 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet 1. sz. melléklete). Minden **kompetenciának alkotó eleme az ismeret, a képesség és az attitűd**. A rendelet nyolc kompetenciát, nyolc tanári tevékenységterületet határoz meg, amelyhez képest a portfólióban dokumentálni tudjuk, és amihez viszonyíthatjuk saját szakmai szintünket. Így a portfólió dokumentumainak kiválasztásakor az is fontos szempont, hogy lefedjük általuk a nyolc kompetencia területét. (A kompetenciák tartalmának részletesebb kifejtését lásd a portfólió készítésének segédletei közt.)

A portfólió megmutatja, hogy a hallgató képes önreflexióra, tudásának, tevékenységének elemzésére.

Ahhoz, hogy a portfólió készítésénél valóban egységet teremtsünk annak két síkja; a konkrét dokumentumok és a tanári tudásunk, tevékenységünk bemutatása közt, az **önreflexió eszköze**hez folyamodhatunk. Ennek segítségével a dokumentumban leírt, elbeszélte folyamat mögöttes gondolkodásmódját, indoklását a reflexióban tárjuk fel. Célszerű az elemzéskor pontosan reprodukálni az elgondolásaink, döntéseink logikáját, mert ezáltal válik érthetővé az olvasó számára a **tevékenységeink beágyazottsága, igazoljuk általa a tanári tudatosságunkat.** (Ennek érdekében a dokumentum bemutatásában megfogalmazzuk, hogy a hozzá kapcsolódó feladat során mi motivált bennünket a legfőképp, mi volt a célkitűzésünk, mit úgy tettünk, írtunk, szerkesztettünk, terveztünk, vezettünk le, reagáltunk, értékeltünk stb... ahogy a dokumentumban az olvasható. Milyen megoldandó problémával, feladattal szembesültünk, mi okozott fejtörést stb...? Mit választhattunk volna még az adott helyzetben megoldásként, miért emellett vagy amellett a lehetőség mellett döntöttünk, mit gondolunk arról, hogy milyen eredményt értünk el, hogy értékeljük azt, mit próbálunk a későbbiekben másképp, miért stb...?) (A reflexiót segítő további kérdéseket lásd a portfólió készítésének segédletei közt.)

A tapasztalatok tudományos alapú bemutatása

A reflexiót segíti, minőségét és szintjét növeli, és biztos tudásunkat is igazolja, ha az érvelésünkben a **gyakorlat tapasztalatait a tanult elméletek segítségével vagyunk képesek értelmezni.** Ezért a dokumentumok és tevékenységek bemutatását, azoknak a különböző kompetenciákkal való kapcsolatát helyezzük egy megfelelően illeszkedő elméleti keretbe. Az elméleti keretet konkrét források megjelölésével, tudományos munkákkal, **szakirodalmi hivatkozásokkal** szükséges alátámasztani.

A különböző területeken szerzett tudás integrálása

Mivel a portfólió végleges elkészítése a tanulmányok lezárásának egy fontos eleme, lényegéből adódóan szintetizáló jellegű; a képzés összes színterén, az elméleti és gyakorlati tudás egységét dokumentálja. Az előbbi bekezdést folytatva jó, ha az elméleti alapozás nem csupán egy irodalmi hivatkozást tartalmaz, hanem **a különböző kurzusokon tanultakat szintetizáljuk, és erre helyezzük a dokumentum értelmezését.** (Pl. a személyiség fejlődéséről tanultak és tapasztalatok egységben látása vagy a csoportok és közösségek alakulását befolyásoló tényezők összegzése, amit különböző kurzusokon sajátítottunk el, és tapasztaltunk az iskola világában, stb...) Mivel a tanár tevékenysége összetett, munkája során egyidejűleg több kompetenciát is működtet. Ezért a kiválasztott **dokumentumok sem csupán egy kompetenciához** köthetnek. Célszerű viszont csak a legközvetlenebb kapcsolatokat definiálni, és elemzés során ezeket bemutatni. Így egy dokumentum max. 2-3 kompetenciát tükrözzön.

A portfólió célja

A *portfólió* célja annak bizonyítása, hogy a hallgató képes a képzés különböző területein elsajátított tudást integrálni és tanári munkájában alkalmazni. Képes a tanulók teljesítményeiről és fejlődéséről, valamint a tanulási-tanítási folyamatról módszeresen gyakorlati tapasztalatokat gyűjteni és a tényszerű adatokat elemezni, következtetéseket megfogalmazni, valamint az eredményeket saját tanári munkájában alkalmazni.

A *portfólió*nak tükröznie kell, hogy a hallgató tetszőleges szakmai témát szakmódszertani, neveléstudományi és pszichológiai ismereteire támaszkodva az alap- és középfokú oktatás szintjein, illetve a szakképzés vagy a felnőttoktatás céljainak megfelelően képes kidolgozni. Lényeges, hogy a portfólió által **láthatóvá váljon a hallgató szakmai fejlődése, és további előrelépési utakat rajzoljon ki a jelölt számára.**

A portfólió készítésének folyamata

- **anyaggyűjtés**
Az anyaggyűjtés bázisát képezheti minden olyan dokumentum, amelyet a hallgató készített, vagy róla készítettek a képzés időszakában, bármely képzési területen (szaktudomány, tantárgy pedagógia, pedagógia/pszichológia, szakmai gyakorlat). Így a dokumentumok széleskörű tárháza sorakoztatható fel.
- **válogatás**
A válogatás alapját a 8/2013-as EMMI rendeletben meghatározott tanári kompetenciák alkotják. Célszerű olyan munkákat kiválasztani, amelyek a legerősebb igazoló erővel bírnak az adott tevékenységterületen elért eredményekkel, fejlődéssel kapcsolatosan. A válogatásnak nem célja, hogy a dokumentumok minden kompetencia területen kiválóságot tükrözzenek, ám legyenek hiteles tanúi a tanár szakmai profiljának, fejlődési folyamatának.
- **reflexió**
Schön (1987) értelmezése szerint a szakértő elméleti és praktikus tudására támaszkodva keretbe foglalja a problémát, és ez alapján képes azt értékelni, döntést hozni, megoldást találni.
A reflexió az egyén tudatos cselekvéséhez köthető, ahol a tevékenységeket, döntéseket az egyén jól képes indokolni, ismeri cselekvésének és gondolkodásmódjának jellegzetességeit.
A fentiek alapján tehát fontos, hogy a portfólióban láthatóvá váljon a saját tanári tevékenységre való rákérdezés, annak indoklása, következtetések levonása. Szükséges, hogy az elemzés állításai konkrétan mutassanak rá a dokumentumra vagy annak egy részletére. Ennek segítségével válik valóban hitelessé a kiválasztott dokumentum a tanári kompetenciára nézve.
- **szerkesztés**
A szerkesztés során a kiválasztott dokumentumokat valamilyen logika szerint sorrendbe állítjuk, és kapcsolatot teremtünk a dokumentumok és az elemző szövegek között. A szerkesztés egyéni sajátosságokat mutathat. Lényeges, hogy a kezdeti kiindulópontok, az egyéni fejlődési terv segítségével írjuk le saját szakmai utunk elsődleges állapotát, majd annak fejlődési ívét követően a képzés során elért eredményeket, végül további célokat is fogalmazzunk meg. Strukturáló elemként fontos szerepe van a tanári kompetenciáknak.

A portfóliónak 7-10 dokumentumot kell tartalmaznia, amely reprezentálja az összes képzési területet. Kétszakos képzés esetén a dokumentumokban lehetőség szerint tükröződjön mindkét tanári szakterület. A dokumentumok szabadon választhatók, de vannak mindenki számára kötelező elemei is.

Kötelező dokumentumok a portfólióban:

- **legalább egy szaktudományos munka**
- **legalább egy pedagógiai/pszichológiai munka**
- **legalább egy hospitálási napló**
- **legalább egy óravázlat/óraterv**
- **legalább egy, az iskola mint szervezet működéséről készült dokumentum**

Egy lehetséges felépítés:

Tartalomjegyzék

Bevezetés

(pl. a tanári pálya terén szerzett eddigi tapasztalatok; elvárások a képzéssel szemben; egyéni fejlődési terv, a dokumentum szerkesztésének elvei)

A fejlődési út bemutatása a dokumentumok segítségével, az adott kompetenciára való hivatkozással.

(Fontos: egy dokumentum egy-két kompetencia igazolására szolgálhat, esetlegesen utalhat egy harmadik tevékenység területre. A dokumentumok és kompetenciák összefüggéseiről ábra vagy táblázat is készülhet.)

Befejezés

(Összegzés, további célok és tervek megfogalmazása, amely szervesen következik az előzetesen leírtakból.)

Irodalomjegyzék

(A portfólióhoz felhasznált irodalomról van szó, amelyet az elemzéshez használtunk. A dokumentumok irodalomjegyzéke természetesen maradhat a dokumentum végén. Mivel a portfólió pedagógiai közlés, a rá vonatkozó hivatkozási szabvány a „Magyar Pedagógia publikációs stílusa”, amely megtalálható az interneten-<http://www.magyarpedagogia.hu/?pid=50>.)

- értékelés

A portfólió értékelését a pedagógia/pszichológia és a szakmódszertan oktatói végzik, egységes értékelési szempontok szerint.

Az értékelés kritériumai:

Elsődleges értékelési szempontok:

- A portfólióban szemléletesen, világosan megfogalmazott és felmérhető a hallgató tanári tudásának állapota és tevékenységének eredménye.
- A portfólió bemutatja és igazolja szerzőjének tanári fejlődését; ez láthatóvá válik a szerkesztésben és az érvelésben egyaránt.
- A csatolt dokumentumok hitelesek, a megjelölt kompetenciával koherensek, a válogatás tudatos és indokolt.

- A portfólió jellemzője a szakmai tudatosság; a reflexiókban konkrét és alátámasztott állítások szerepelnek, az elemzésben utalás történik a dokumentumokra, azok egy-egy szakaszára.
- Az érvelés szakirodalmi hivatkozással is alátámasztott, a dokumentumok és a kapcsolódó elemzések/reflexiók szerves egységet alkotnak.
- A dokumentum felépítése koherens, logikus.

Formai szempontok:

- A dokumentumok hitelessége igazolt.
- Pontos, szabványos hivatkozásokat tartalmaz, formai szempontból megfelel a Magyar Pedagógia publikációs stílusának.
- Áttekinthető, esztétikus kivitel.

A portfóliót minden félévben a Pedagógia Tanszék által meghatározott időpontig kell leadni.

Az útmutató összeállításához felhasznált irodalom:

- A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300008.emm (letöltés: 2022. február 22.)
- Falus Iván és Kimmel Magdolna (2003): *A portfólió*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör, ELTE, BTK, Neveléstudományi Intézet.
- Schön, D. (1987): *Educating the Reflective Practitioner*. Jossey-Bass, San Francisco.